

Marek Dworaczyk

Wyniki interwencyjnych badań archeologicznych przeprowadzonych w 2020 roku w Kamieńcu, gm. Kołbaskowo

Results of the rescue excavations in 2020 at Kamieniec, Kołbaskowo commune

Abstrakt: Stanowisko nr 45 w Kamieńcu – pierwotnie oznaczone jako Rosówko, stan. 5 (AZP 32-04/132) – odkryte zostało w trakcie badań powierzchniowych przeprowadzonych w 2011 roku, jednak wówczas określono je jako ślad osadniczy z wczesnego średniowiecza. Na podstawie ostatnich odkryć pięciu obiektów dokonano zmiany funkcji stanowiska. Jest to osada, której chronologię – opierając się na nielicznym zespole ułamków naczyń glinianych – wstępnie ustalono na XI–XII wiek.

Słowa kluczowe: Pomorze Zachodnie, wczesne średniowiecze, osada, Kamieniec

Abstract: Kamieniec 45, site originally classified as Rosówko 5 (AZP 32-04/132), was discovered during field walking in 2011. At that time it was defined as a “settlement trace” from the early medieval period. Based on the recent discoveries of five features, the function of the site has been changed. It is now a “settlement”, the chronology of which – based on a small group of potsherds – has been initially set to the 11th and 12th centuries.

Keywords: Western Pomerania, early Middle Ages, settlement, Kamieniec

W 2020 roku w miejscowości Kamieniec, gm. Kołbaskowo, na działkach nr 114/13 i 124/1 (ryc. 1) ułożono sieć wodociągową i kanalizację sanitarną dla terenów pod zabudowę usługowo-produkcyjną. W tym rejonie zlokalizowane są dwa stanowiska archeologiczne (ryc. 1):

1. Rosówko, stan. 4 (AZP: 32-04/131) – ślad osadniczy ze starożytności (neolit);
2. Rosówko, stan. 5 (AZP: 32-04/132) – ślad osadniczy ze starożytności, ślad osadniczy z wczesnego średniowiecza i punkt osadniczy ze starożytności lub wczesnego średniowiecza.

Funkcja i chronologia tych stanowisk – usytuowanych w południowej partii Wzniesień Szczecińskich, na wschodnim brzegu jeziora *Rosower See*, tuż przy granicy z Republiką Federalną Niemiec – ustalona została

na podstawie źródeł ruchomych (fragmenty ceramiki naczyniowej i przedmioty krzemienne) znalezionych w trakcie badań powierzchniowych przeprowadzonych w 2011 roku¹.

W związku z tym, że inwestycja znajdowała się w obrębie stref ochrony konserwatorskiej stanowisk archeologicznych, konieczne było przeprowadzenie interwencyjnych badań archeologicznych. Prace ziemne polegały na wykonaniu wykopów liniowych o szerokości do ok. 4 m i głębokości dochodzącej miejscami do 2,5 m. W większości z nich zarejestrowano naturalne układy nawarstwień:

- warstwa I (humus) – ciemnoszara, gliniasta próchnica o miąższości wahającej się w granicach 25–40 cm;
- warstwa II (naturalna) – białozółty, średnioziarnisty piasek o miąższości do ok. 150 cm; występowała jedynie na niewielkich odcinkach, w soczewkach, zwłaszcza w obrębie strefy ochronnej stanowiska Rosówek 4;
- warstwa III (calec) – żółta, bardzo twarda glina, miejscami z soczewkami białozółtego piasku i kamieniami; w większości wykopów usytuowanych w obrębie działki nr 114/13 – poza krótkimi odcinkami, w których odnotowano warstwę II – calec zalegał pod humusem.

Jedynie na krótkim odcinku działki nr 114/13, na wysokości parceli nr 114/30 (por. ryc. 1), w wykopie pod sieć wodociągową odkryto pięć obiektów, które ze względu na ich usytuowanie i ruchome źródła archeologiczne przyporządkowano do stanowiska Rosówek 5 (AZP 32-04/132). W związku z tym, że aktualnie są to grunty miejscowości Kamieniec, dokonano zmiany zarówno nazwy stanowiska, jak i jego numeru. Obecnie jest to stanowisko Kamieniec 45 (AZP 32-04/132)². Obiekty w większości przypadków zalegały pod humusem, na stropie calca.

Obiekt nr 1 (ryc. 2)

Odkryto go w profilu zachodnim wykopu. Jego szerokość (oś N-S) wynosiła 184 cm, głębokość zaś dochodziła do 40 cm. W profilu W obiekt miał kształt nieckowaty. Wypełnisko złożone było z ciemnobrązowej gliniastej próchnicy ze spalenizną, miejscami z węglami drzewnymi i kamieniami, w części przepalonymi.

Zawartość:

- ceramika naczyniowa – 10 fragm., w tym: fragm. brzegu z załomem naczynia rodziny form K³: typ naczynia V, typ brzegu 6c, średnica wylewu 20 cm,

¹ Arkusz AZP 32-04 w archiwum Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Szczecinie.

² Arkusz AZP 32-04 w archiwum Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Szczecinie. Takiej samej zmiany należy dokonać w przypadku drugiego ze znajdujących się tu stanowisk.

³ Typologia naczyń wg: Łosiński, Rogosz 1983, gdzie jednak na oznaczenie jednostek taksonomicznych stosowany jest termin rodzina form naczyń (zamiast wcześniej przyjętego:

ułamek zdobiony jest pasmem pionowych maźnięć (trójzębne narzędzie) i poziomymi żłobkami (ryc. 4:1); fragm. dna typu I:b:1⁴ o średnicy 9 cm (ryc. 4:2); dno oddzielone od tarczy koła za pomocą odcinania; 8 brzuśców, w tym 3 zdobione poziomymi żłobkami; wielkość ułamków⁵: do 3 cm² – 5 szt., do 5 cm² – 4 szt., powyżej 5 cm² – 1 szt. (brzeg);

- kości zwierzęce – dwa fragm. kości krowy⁶.

Funkcja: palenisko.

Chronologia: XI–XII wiek.

Obiekt nr 2 (ryc. 3)

Obiekt usytuowany ok. 40 m na północ od obiektu nr 1, zalegał pod humusem i warstwą II (naturalną) złożoną z gliniastego szarego piasku, na głębokości ok. 60–70 cm pod powierzchnią terenu i wkopany był w calec. Odkryto go w profilu W wykopu. Jego szerokość (oś N-S) wynosiła 98 cm, głębokość zaś dochodziła do ok. 30 cm. W profilu W miał kształt półkolisty. Wypełnisko złożone było z ciemnobrązowej, gliniastej próchnicy ze spalenizną, miejscami z węglami drzewnymi i kamieniami, w części przepalonymi.

Funkcja: palenisko.

Chronologia: ?

Obiekt nr 3 (ryc. 5)

Odkryto go w profilu W wykopu budowlanego. W rzucie poziomym był pierwotnie najpewniej owalny, a jego wymiary mogły wynosić ok. 400 cm (oś N-S) × 220 cm (oś W-E). Jego miąższość dochodziła do 54 cm, w profilu był nieckowaty. Wypełnisko złożone było z ciemnoszarej, gliniastej próchnicy ze spalenizną, miejscami z węglami drzewnymi, gdzieniegdzie z plamami żółtej gliny i kamieniami, w części przepalonymi, zalegającymi głównie w części dolnej obiektu.

Zawartość:

- ceramika naczyniowa – fragm. brzegu z górną częścią brzuśca naczynia rodziny form G o brzegu typu 4:c, zdobiony linią falistą i poziomymi żłobkami (ryc. 4:3); na powierzchni wewnętrznej, na przejściu w szyjkę

rodzina typów naczyń). Na temat klasyfikacji typologicznej naczyń o proveniencji wczesno-średniowiecznej por. uwagi Buko 1981, 128 n.

⁴ Typologia den naczyń wg: Łosiński, Rogosz 1983.

⁵ Wszystkie fragmenty naczyń zostały zmierzone. Przyjęto podział ułamków na trzy kategorie wielkości (KW): małe (KW I) – do 9 cm², średnie (KW II) – do 25 cm², duże (KW III) – powyżej 25 cm².

⁶ Oznaczenia gatunkowe kości zwierzęcych wykonał dr Jerzy Stępień.

znajduje się pozioma bruzda – ślad po zlepianiu z wałków; dno typu I:b:1 (całe), o średnicy 9 cm (ryc. 4:5); na spodniej stronie dna znajdują się ślady podsyпки piasku i odcinania; na dnie pozostałość znaku w postaci krzyża (typ I:a znaków⁷), w części przydennej zdobiony poziomymi żłobkami; fragm. dna (z częścią przydenną) typu I:b:1 (ryc. 4:4); na powierzchni wewnętrznej ułamka znajdują się ślady zagładzania; na spodniej stronie dna zachowały się ślady podsyпки piasku; dno, 4 brzuśce, w tym 3 zdobione poziomymi żłobkami; wielkość ułamków: do 3 cm² – 2 szt. (brzuśce), do 5 cm² – 2 szt. (brzusiec i brzeg), powyżej 5 cm² – 3 szt. (2 dna i brzusiec);

- kości zwierzęce – 16 fragm., w tym: krowa – 13 szt., owca/koza – 3 szt.;
- fragm. noża żelaznego – głośnia (ryc. 4:6) o długości 8,9 cm i szerokości do 1,5 cm.

Funkcja: obiekt mieszkalny częściowo zagłębiony w ziemi (?).

Chronologia: XI–XII wiek.

Obiekt nr 4 (ryc. 6)

Obiekt zalegał pod humusem, ok. 20–25 cm pod powierzchnią terenu, był wkopany w calec na głębokość dochodzącą do 68 cm. Odkryto go w profilu S wykopu budowlanego. Jego szerokość (oś W-E) wynosiła 110 cm. W profilu W miał kształt półkolisty. Wypełnisko złożone było z ciemnoszarej gliniastej próchnicy z niewielką ilością spalenizny, węgla drzewnych, zalegających głównie w spągu, miejscami przemieszanej z piaskiem, z pojedynczymi niewielkimi kamieniami, gdzieś tam z plamami żółtej gliny i żółtego piasku.

Zawartość:

- ceramika naczyniowa – fragm. brzuśca zdobionego poziomymi żłobkami, o wielkości powyżej 25 cm²;
- kości zwierzęce – fragm. nieoznaczonej kości.

Funkcja: jama.

Chronologia: XI–XII wiek.

Obiekt nr 5 (ryc. 7)

Obiekt zalegał pod humusem, ok. 50 cm pod powierzchnią terenu, był wkopany w calec na głębokość dochodzącą do 110 cm. Odkryto go w profilu S wykopu budowlanego. Jego szerokość (oś W-E) wynosiła 200 cm. W profilu W miał kształt półkolisty. Wypełnisko złożone było z ciemnoszarej gliniastej próchnicy z plamami żółtej gliny, w spągu z kamieniami i niewielką ilością spalenizny i węgla drzewnych.

Funkcja: jama.

Chronologia: ?

⁷ Typologia znaków garncarskich wg M. Dworaczyka (Kowalska, Dworaczyk 2011, 345, ryc. 231).

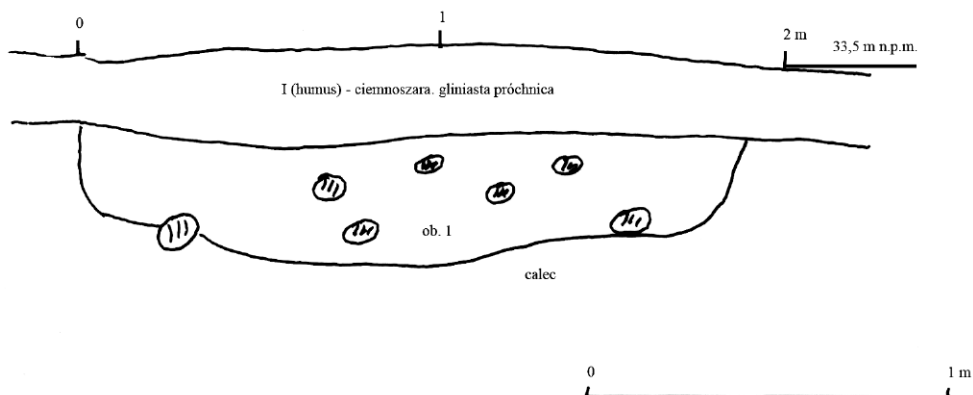
Przedstawione powyżej nieliczne i złożone właściwie z jednej kategorii źródeł inwentarze zabytków nie dają podstaw do precyzyjnego datowania stałych pozostałości osadniczych. Można jednak przyjąć, że obiekty nr 1, 3 i 4 funkcjonowały w XI–XII wieku. W niewielkim zbiorze ceramiki pozyskanym z tych obiektów większość stanowią bowiem ułamki naczyń całkowicie obtaczanych. Wiadomo, że u schyłku X stulecia nastąpiły zmiany w rozwoju wczesnośrednio-wiecznego garncarstwa zachodniopomorskiego, doszło do upowszechnienia techniki całkowitego obtaczania naczyń na kole garncarskim (por. m.in. Łosiński, Rogosz 1986, 56). Pozostałe dwa obiekty (nr 2 i 5), w których nie odkryto żadnych źródeł ruchomych, prawdopodobnie też pochodzą z XI–XII wieku.

Niewątpliwie ze względu na ostatnie odkrycia na stanowisku Kamieniec 45 należy zmienić określenie typologiczne z punktu (ślądu) osadniczego na osadę i jednocześnie doprecyzować chronologię. Bardziej szczegółowych danych dotyczących m.in. wewnętrznego rozplanowania i okresu funkcjonowania osady w Kamieńcu może dostarczyć jedynie znacznie bogatsza baza źródłowa. Nie jest wykluczone, że ta z kolei zostanie pozyskana w trakcie prowadzenia kolejnych badań archeologicznych związanych z planowaną zabudową tego rejonu.

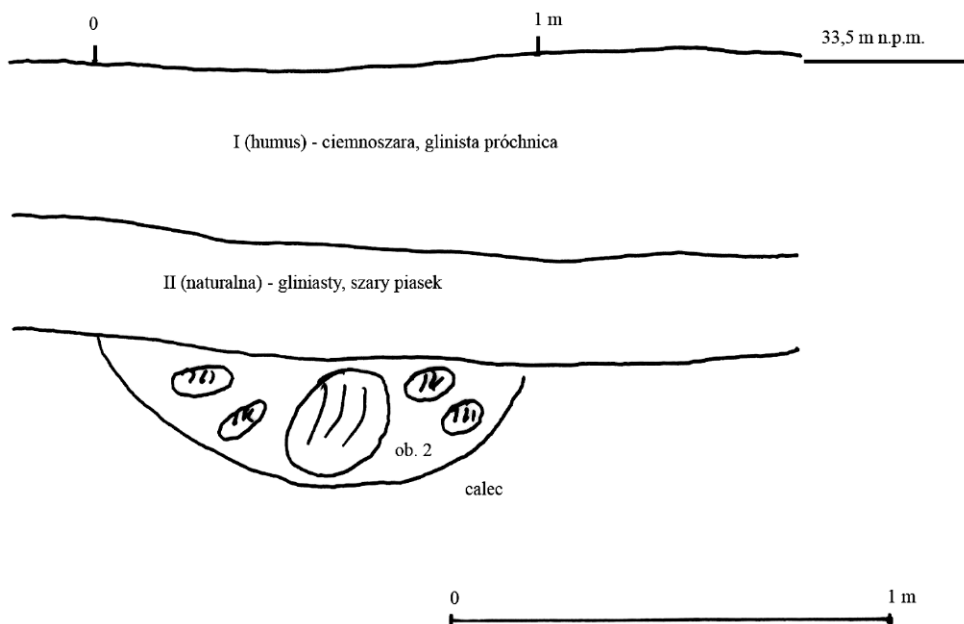
Ryc. 1. Kamieniec, gm. Kołbaskowo. Lokalizacja inwestycji i stanowisk archeologicznych.
Rys. M. Dworaczyk

Fig. 1. Kamieniec, Kołbaskowo commune. Location of the development site and archaeological sites. Drawing by M. Dworaczyk

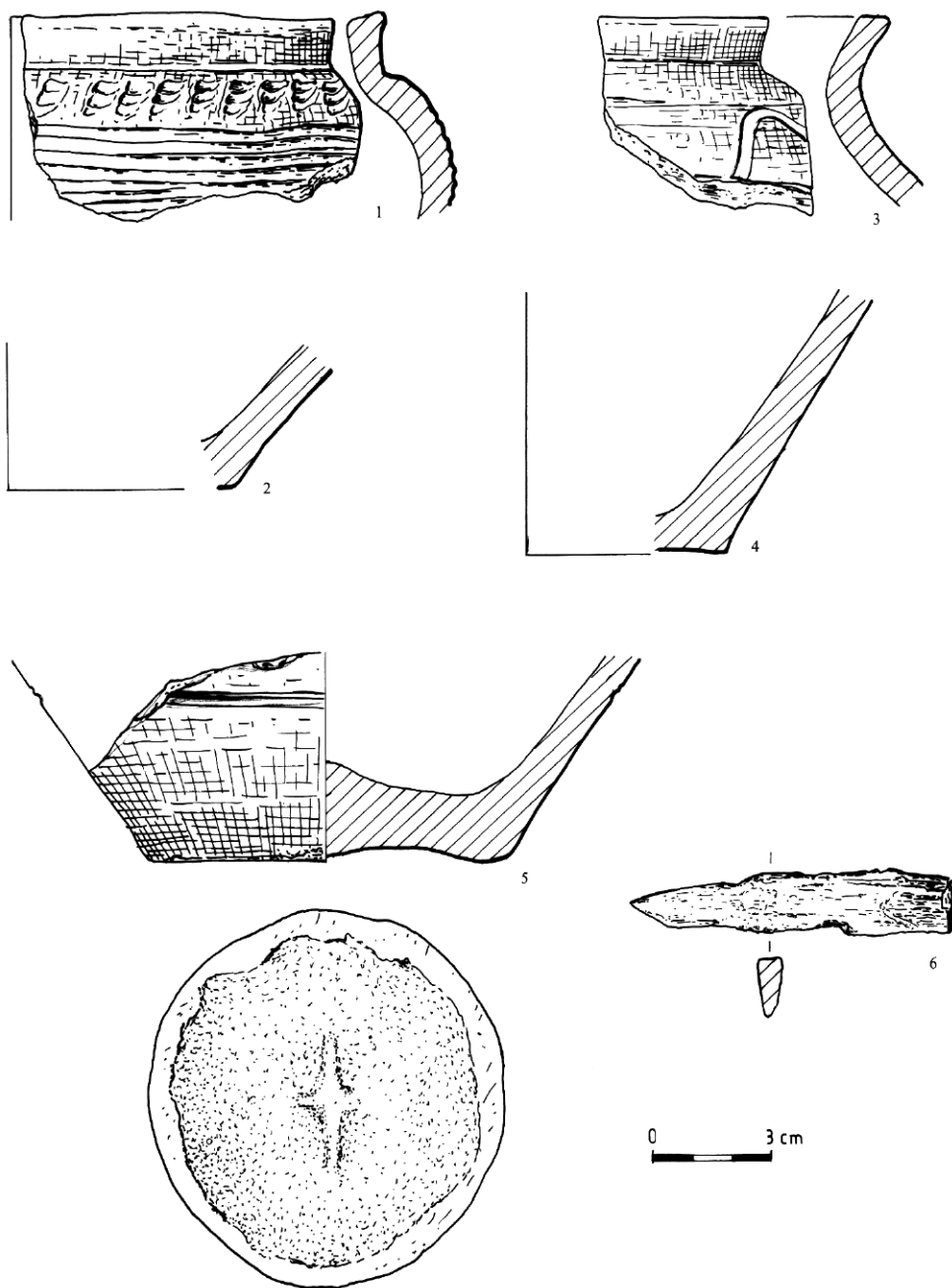
Ryc. 2. Kamieniec, gm. Kołbaskowo. Działka nr 114/13 na wysokości działki nr 114/30. Profil W obiektu nr 1. Rys. M. Dworaczyk

Fig. 2. Kamieniec, Kołbaskowo commune. Plot No. 114/13 opposite plot No. 114/30. Section W of feature 1. Drawing by M. Dworaczyk

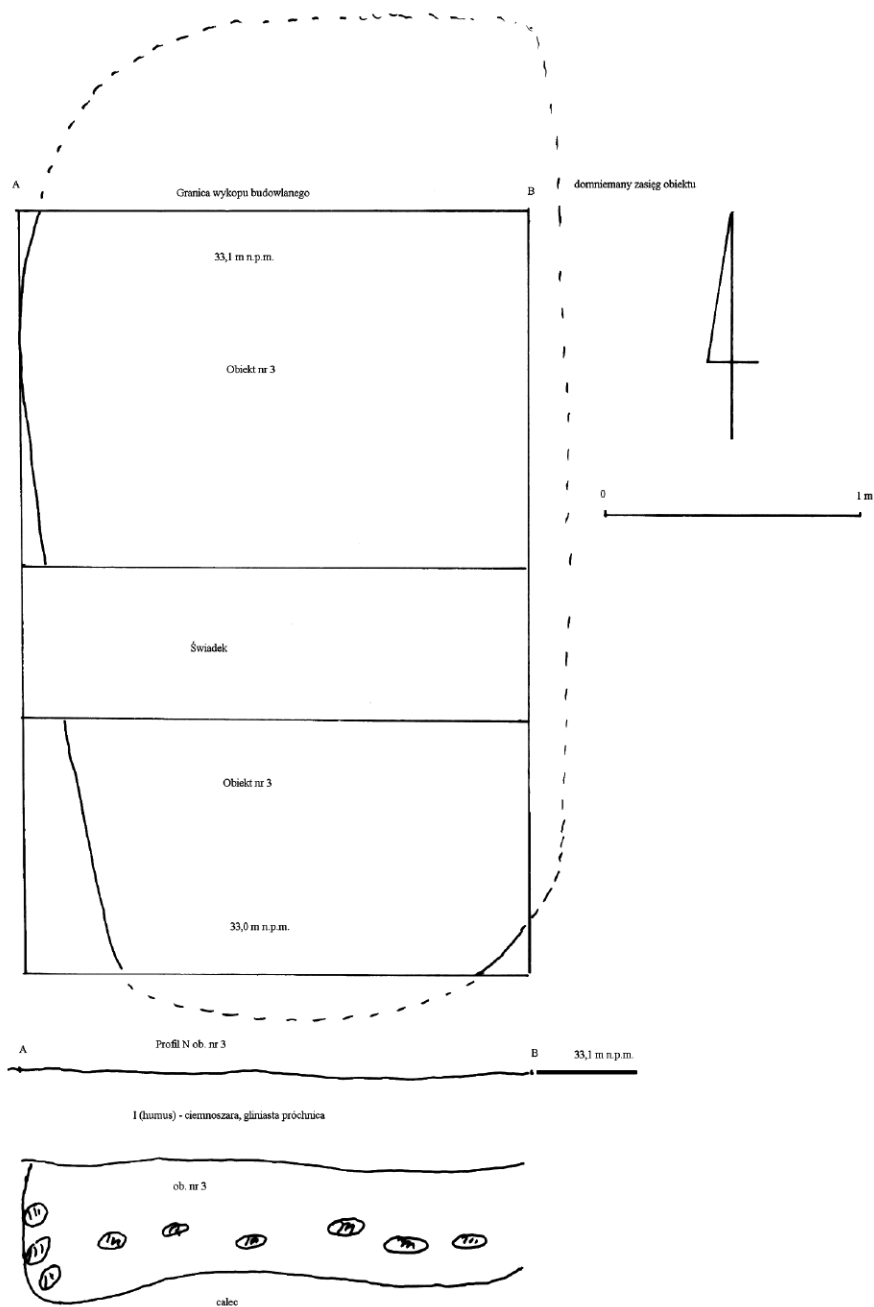
Ryc. 3. Kamieniec, gm. Kołbaskowo. Działka nr 114/13 na wysokości działki nr 114/30. Profil W obiektu nr 2. Rys. M. Dworaczyk

Fig. 3. Kamieniec, Kołbaskowo commune. Plot No. 114/13 opposite plot No. 114/30. Section W of feature 2. Drawing by M. Dworaczyk

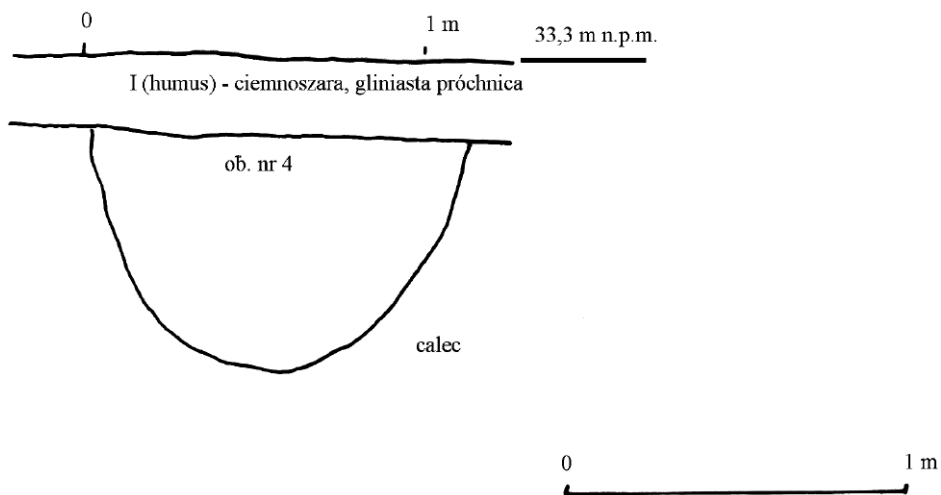

Ryc. 4. Kamieniec, gm. Kołbaskowo. Wybór źródeł ruchomych: 1 i 2 – z obiektu nr 1; 3–6 – z obiektu nr 3. Rys. H. Bona

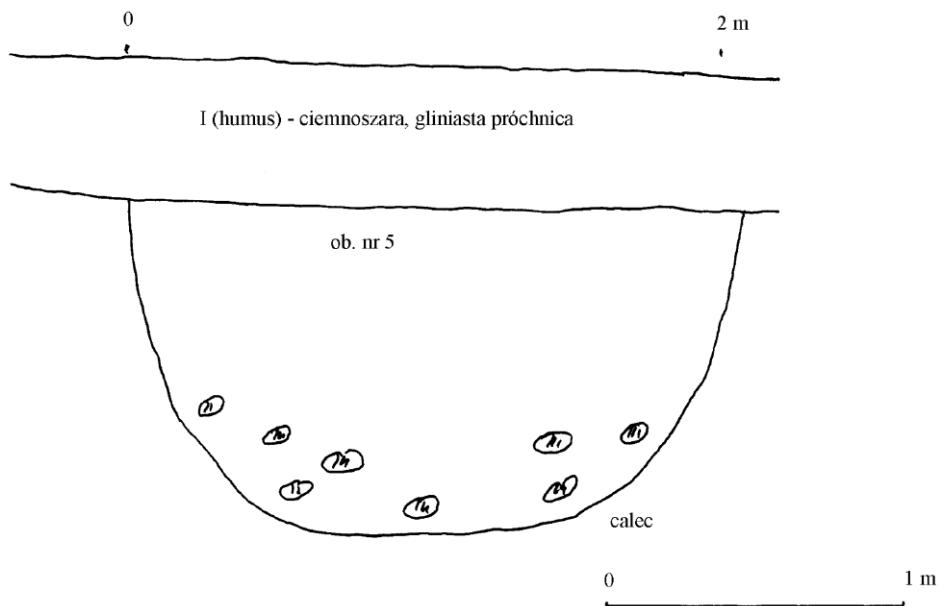
Fig. 4. Kamieniec, Kołbaskowo commune. Selected objects: 1 and 2 – from feature; 3–6 – from feature 3. Drawing by H. Bona

Ryc. 5. Kamieniec, gm. Kołbaskowo. Działka nr 114/13 na wysokości działki nr 114/30. Obiekt nr 3 – rzut poziomy (linia przerywana – domniemany zarys obiektu) i profil N. Rys. M. Dworaczyk
 Fig. 5. Kamieniec, Kołbaskowo commune. Plot No. 114/13 opposite plot No. 114/30. Feature 3 – a plan (dotted line – supposed outline of the feature), and section N. Drawing by M. Dworaczyk

Ryc. 6. Kamieniec, gm. Kołbaskowo. Działka nr 114/13 na wysokości działki nr 114/30. Profil S obiektu nr 4. Rys. M. Dworaczyk
 Fig. 6. Kamieniec, Kołbaskowo commune. Plot No. 114/13 opposite plot No. 114/30. Section S of feature 4. Drawing by M. Dworaczyk

Ryc. 7. Kamieniec, gm. Kołbaskowo. Działka nr 114/13 na wysokości działki nr 114/30. Profil S obiektu nr 5. Rys. M. Dworaczyk
 Fig. 7. Kamieniec, Kołbaskowo commune. Plot No. 114/13 opposite plot No. 114/30. Section S of feature 5. Drawing by M. Dworaczyk

Literatura

- Buko A. 1981. *Wczesnośredniowieczna ceramika sandomierska*. Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź.
- Kowalska A.B., Dworaczyk M. 2011. *Szczecin wczesnośredniowieczny. Nadodrzańskie centrum*. Warszawa.
- Łosiński W., Rogosz R. 1983. Zasady klasyfikacji i schemat taksonomiczny ceramiki. W: E. Cnotliwy, L. Leciejewicz, W. Łosiński (red.), *Szczecin we wczesnym średniowieczu. Wzgórze Zamkowe*. Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź, 202–226.
- Łosiński W., Rogosz R. 1986. Próba periodyzacji ceramiki wczesnośredniowiecznej ze Szczecina. W: J. Gromnicki (red.), *Problemy chronologii ceramiki wczesnośredniowiecznej na Pomorzu Zachodnim*. Warszawa, 51–61.

Marek Dworaczyk
Ośrodek Archeologii Średniowiecza Krajów Nadbałtyckich IAE PAN
m.dworaczyk@iaepan.szczecin.pl
orcid: 0000-0001-7510-2317